

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу здобувачки ступеня доктора філософії галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» **Хоменко Лілії Миколаївни** на тему «Організаційно-економічні засади функціонування малих та середніх підприємств служби крові»

1. Актуальність теми дослідження

Дослідження організаційно-економічних засад функціонування малих та середніх підприємств служби крові зумовлене низкою важливих факторів, що визначають сучасний стан і розвиток системи охорони здоров'я. Малі та середні підприємства у сфері служби крові відіграють критично важливу роль у забезпеченні населення безпечною та якісною кров'ю та її компонентами. В умовах зростаючих потреб у донорській крові, ефективна організація та економічне управління такими підприємствами стає першочерговим завданням. По-перше, актуальність теми пов'язана з необхідністю підвищення якості та безпеки донорської крові, що є ключовим аспектом у боротьбі з різними захворюваннями та проведенні хірургічних втручань, особливо під час війни в Україні. Забезпечення належного функціонування малих та середніх підприємств у цій сфері сприяє зниженню ризиків передачі інфекційних захворювань та покращенню результатів лікування. По-друге, економічна ефективність малих та середніх підприємств служби крові є важливим фактором сталого розвитку системи охорони здоров'я. Оптимізація витрат, впровадження сучасних технологій та ефективне управління ресурсами дозволяють знизити собівартість виробництва крові та її компонентів, що, у свою чергу, робить їх більш доступними для медичних установ та пацієнтів. Крім того, тема є актуальною в контексті державної політики та регуляторного середовища. Врахування особливостей функціонування малих та середніх підприємств у цій сфері дозволяє розробляти та впроваджувати ефективні законодавчі акти та нормативні документи, спрямовані на підтримку та розвиток підприємств служби крові.

Не менш важливим є соціальний аспект. Малі та середні підприємства служби крові сприяють створенню робочих місць, розвитку локальних спільнот та підвищенню рівня медичної освіти населення. Вони також відіграють важливу роль у формуванні культури донорства та підвищенні обізнаності громадян щодо важливості донорства крові. Таким чином, організаційно-економічні засади функціонування малих та середніх підприємств служби крові є надзвичайно актуальною темою, що потребує детального вивчення та аналізу з метою забезпечення ефективного функціонування системи охорони здоров'я та підвищення якості медичних послуг.

2. Зв'язок роботи з державними чи галузевими науковими програмами, планами, темами

Тематика дисертаційної роботи відповідає Стратегії розвитку добровільного безоплатного донорства крові та компонентів крові на період до

2028 року (затвердженої Розпорядженням Кабінету міністрів України № 225-р від 12.03.2024 р. та операційному плану заходів із реалізації у 2024–2026 роках Стратегії розвитку добровільного безоплатного донорства крові та компонентів крові на період до 2028 року; Розпорядженню Кабінету Міністрів України №185-р від 25.02.2022 р. «Про затвердження обсягів обов'язкового забезпечення потреб системи охорони здоров'я України донорською кров'ю, компонентами та препаратами крові на 2022 рік з урахуванням їх відповідних резервів»; правовим та організаційним засадам державної політики щодо донорської крові та компонентів крові (Закон України «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові» від 30.09.2020 року № 931-IX; Наказ МОЗ «Про затвердження Порядку контролю за дотриманням показників безпеки та якості донорської крові та її компонентів» від 09.03.2010 №211; Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16.09.2014 N 1678-VII), Глобальній стратегії дій щодо досягнення стовідсоткового добровільного донорства (затвердженої ВООЗ, Женева, 2011), Цілям сталого розвитку (№ 3 «Міцне здоров'я та благополуччя»), схвалених у 2015 році на 70-ій сесії Генеральної Асамблеї ООН тощо.

Основні положення дисертаційного дослідження узгоджуються з науково-дослідними роботами Сумського державного університету. Зокрема, в межах науково-дослідної роботи «Вплив COVID-19 на трансформацію системи медико-соціального забезпечення населення: економічні, фінансово-бюджетні, інституційно-політичні детермінанти» (№ДР 0122U000781) сформовано перелік стратегічних рішень щодо удосконалення функціонування національної служби крові в системі медико-соціального забезпечення населення.

У результаті роботи над НДР «Когнітивна модель комерціалізації інновацій в умовах Індустрії 4.0: захист інтелектуального капіталу, маркетинг та комунікації» (№ДР 0122U000780) визначено перелік ключових факторів, що впливають на інтенсифікацію комерціалізації інновацій як складової загальної стратегії розвитку підприємств служби крові.

У межах науково-дослідної роботи «Соціально-економічне відновлення після COVID-19: моделювання наслідків для макроекономічної стабільності, національної безпеки та резильєнтності громад» (№ДР 0122U000778) було досліджено роль функціонування підприємств служби крові у контексті подолання наслідків пандемії COVID-19 та посилення резистентності системи громадського здоров'я до деструктивного впливу подібних загроз у майбутньому.

У межах освітньо-наукового проекту Модуль Жана Моне «Здорова економіка та політика її реалізації: європейські цінності для України» (101047530 – НЕРЕ4U – ERASMUS-JMO-2021-HEI-TCH-RSCH) запропоновано науково-методичний підхід до стимулювання здорової поведінки населення з акцентом на мотивації донорства.

3. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Положення та висновки, отримані авторкою у рамках дисертаційного дослідження, мають високий рівень обґрунтованості та достовірності. Це обумовлено великою статистичною базою дослідження, яка сформована з перевірених, валідних джерел інформації; використанням класичних моделей, якість та адекватність кожної з яких перевірено за допомогою відповідних наборів статистичних показників. Чітко окреслені завдання для оцінки та аналізу організаційно-економічних засад функціонування малих та середніх підприємств служби крові мають коректний набір методів або побудови методології для їх досягнення, а також покрокове логічне викладення наукового дослідження з демонстрацією проміжних результатів з чіткими лаконічними коментарями авторки справляють загальне позитивне враження. Кожен етап дисертаційного дослідження закінчується висновками, в яких міститься чітка відповідь на поставлені задачі та підтвердження чи спростування відповідних наукових гіпотез.

Дисертація Хоменко Л.М. викладена на 248 сторінках, при чому основний зміст складає 192 сторінки. Загальна структура роботи відповідає нормативним документам, адже містить анотацію, вступ, 3 розділи, кожен з яких має 3 підпункти та висновки, загальні висновки до роботи, список використаних джерел у обсязі 208 джерел, додатки, що містять вхідні дані дисертаційного дослідження.

У вступі авторка обґрунтовує актуальність дослідження, наводячи аргументи щодо необхідності розробки теоретичних та практичних засад для ефективного функціонування малих та середніх підприємств служби крові. Також здобувачка наводить перелік вітчизняних та зарубіжних авторів, які присвятили цій проблемі свої дослідження; здійснений бібліометричний аналіз підтверджує існування потреби подальшого розвитку досліджень щодо організаційно-економічних засад покращення функціонування малих та середніх підприємств служби крові. Також у вступі аргументовано та визначено мету, об'єкт, предмет, завдання дослідження, а також наведено перелік загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, які було використано у дисертаційному дослідженні.

У першому розділі дисертантка розглядає та аналізує теоретичні засади функціонування малих та середніх підприємств служби крові з аналізом наукового підґрунтя та сучасних тенденцій, зокрема впливом маркетингових детермінат. Даний розділ викладено на 83 сторінках, що становить понад 43% основного тексту дослідження. У першому підпункті дисертантка приходить до висновку на основі аналізу суспільного інтересу, що можливості соціальних мереж для мотивування здати кров використовуються неефективно.

Крім того, проведений ґрунтовний бібліографічний аналіз за допомогою інструментів VOSviewer та Bibliometrix популярних наукометричних баз даних свідчить про наявність інтересу щодо діяльності підприємств служби крові, так було знайдено 403 публікації у Web of Science та 495 публікацій у Scopus, зокрема статей, оглядів та тез доповідей, надрукованих у 2000–2023 рр. англійською мовою. Також, авторка приходить до висновку, що для малих та середніх підприємств служби крові велике значення мають і маркетингові

детермінанти, які забезпечують конкурентоспроможність та стабільність функціонування на конкурентному ринку. Відповідно для малих та середніх підприємств служби крові дисертанткою сформовано теоретико-методичний підхід до формування складових комплексу маркетингу на основі 7Р.

Другий розділ авторка розмістила на 45 сторінках, що складає понад 23% основного змісту дисертаційного дослідження. Даний розділ присвячено методичним засадам управління малими та середніми підприємствами служби крові. У першому підпункті авторкою сформовано теоретико-методичний підхід до формування концептуальної схеми функціонування таких підприємств, що дозволяє підвищити ефективність їхньої роботи. Також авторкою запропоновано науково-методичний підхід до гармонізації компонентів менеджменту малих і середніх підприємств служби крові, який враховує актуальні проблеми галузі, стратегічні цілі та підцілі, цільові сегменти споживачів та елементи комплексу маркетингу. Крім того, дисертанткою розроблено методичний інструментарій інтегрального оцінювання ефективності функціонування малих і середніх підприємств служби крові, що враховує детермінанти їх функціонування.

Третій розділ дисертаційного дослідження викладено на 47 сторінках, що склало понад 24 % основного тексту. Даний розділ присвячено практичним аспектам підвищення ефективності функціонування малих та середніх підприємств служби крові. Зокрема на основі запропонованого методичного інструментарію інтегрального оцінювання ефективності функціонування малих та середніх підприємств служби крові (п. 2.3) здійснено оцінювання ефективності функціонування Сумського обласного центру служби крові та Харківського обласного центру служби крові. Виходячи з результатів оцінювання рівня ефективності підприємств служби крові, авторкою було сформовано систему заходів щодо поліпшення функціонування проаналізованих малих та середніх підприємств служби крові за основними детермінантами.

Всі розділи викладено науковим стилем, грамотно, логічно. Всі побудовані моделі містять набори показників, що підтверджують статистичну значущість та адекватність. Робота закінчується висновками, які логічно пов'язані як зі змістом дослідження, так і з поставленими на початку завданнями та метою.

4. Достовірність положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації не викликає сумнівів, адже всі дослідження супроводжуються покроковою ілюстрацією та посиланнями на відповідні джерела, всі статистичні дані наведені у додатках.

5. Новизна дослідження та одержаних результатів

Аналізуючи найбільш суттєві наукові результати отримані авторкою можна дійти висновку, що в результаті дисертаційного дослідження удосконалено науково-методичний підхід до гармонізації компонентів менеджменту малих і середніх підприємств служби крові шляхом врахування актуальних проблем галузі, стратегічних цілей та підцілей, цільових сегментів споживачів, елементів комплексу маркетингу, а також розроблення системи

індикаторів, що дозволяють оцінити ступінь досягнення поставлених цілей, що, на відміну від існуючих підходів, забезпечує комплексне та збалансоване управління; методичний інструментарій інтегрального оцінювання ефективності функціонування малих та середніх підприємств служби крові, що, на відміну від існуючих, базується на використанні методу головних компонент та враховує основні детермінанти ефективності функціонування малих та середніх підприємств служби крові. Крім того дисертанці вдалось удосконалити теоретико-методичний підхід до формування складових комплексу маркетингу (product, price, promotion, place, people, process, physical evidence) малих та середніх підприємств служби крові, що, на відміну від існуючих, узгоджений із цільовими аудиторіями та дозволяє розробити заходи щодо оптимізації безпекових, управлінських, інформаційних та економічних детермінант ефективності їх функціонування.

6. Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях, персональний внесок здобувачки

Основний зміст дисертаційного дослідження відображено у 20 наукових публікаціях, 3 з яких це розділи монографії, 8 – у фахових виданнях України, 1 – у зарубіжних виданнях, що індексуються наукометричною базою Web of Science, та 9 – у вигляді тез доповідей на наукових конференціях, 1 з них індексується наукометричною базою Scopus.

7. Апробація одержаних результатів

Основні наукові результати дисертаційного дослідження висвітлені у наукових працях авторки, доповідались та обговорювались на наукових конференціях, в результаті яких опубліковано 9 тез доповідей.

8. Теоретичне та практичне значення результатів дослідження

Теоретичне значення результатів дисертаційного дослідження Хоменко Лілії Миколаївни полягає у розробленому авторкою науково-методичного підходу до управління малими та середніми підприємствами служби крові, формуванні системи заходів щодо зростання ефективності їх функціонування, в тому числі з акцентом на поглибленні маркетингової складової як ключового аспекту взаємодії зі стейкхолдерами. Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що основні наукові положення доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, що можуть бути використані: малими та середніми підприємствами служби крові – під час реорганізації підприємства та управління діяльністю; галузевими асоціаціями й спілками – під час розроблення програм просування щодо пропаганди безоплатного добровільного донорства крові; органами державної та місцевої влади – при розробленні програм щодо популяризації здорового способу життя, добровільного донорства, первинної профілактики інфекційних хвороб, упровадження енергозберігаючих технологій та використання відновлювальних джерел енергії. Розроблена дисертанткою дорожня карта запровадження заходів щодо удосконалення функціонування малих та середніх підприємств служби крові також дозволить представникам органів державної влади, населенню та підприємцям узгодити використання відповідних інструментів,

залучити необхідних стейкхолдерів до прийняття рішень та налагодити відносини у сфері забезпечення донорською кров'ю та її компонентами населення.

Науково-методичний підхід до оцінювання ефективності функціонування малих та середніх підприємств служби крові використовується банком крові КНП СОР «Сумська обласна клінічна лікарня» (довідка № 1 від 27.05.2024) при виборі партнерів серед центрів крові для співпраці.

9. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

За результатами перевірки дисертаційної роботи Хоменко Л.М. на наявність ознак академічного плагіату встановлено коректність посилань на першоджерела для текстових та ілюстративних запозичень; навмисних спотворень не виявлено. Звідси можна зробити висновок про відсутність порушень академічної доброчесності.

10. Недоліки дисертації щодо їх змісту та оформлення

Принципових недоліків, що стосуються змісту, підтвердження результатів, обсягу та оформлення дисертаційного дослідження Хоменко Лілії Миколаївни не виявлено, проте є деякі зауваження:

1. В розділі 1.1 на рис. 1.9 (с. 40), де представлено авторів з найбільшою кількістю публікацій щодо діяльності підприємств служби крові у 2000–2023рр., умовні позначення не повністю є зрозумілими і потребують уточнення.

2. В розділі 1.1 на рис. 1.13 (с. 50) представлена концептуальна структурна карта з вивчення функціонування підприємств служби крові у 2000–2023 рр. методом МСА за базами даних Scopus та Web of Science, що викликає необхідність більш детального пояснення сутності виділених кластерів.

3. В розділі 3.2 на рис. 3.3 (с. 177), де представлена вертикальна дендрограма, відсутній підпис горизонтальної осі, виходячи з цього потребує пояснення, які саме параметри були використані при аналізі, і про що свідчать отримані 5-6 скупчень.

Також, під час рецензування дослідження виникли додаткові питання, на які хотілося б почути відповіді від дисертантки:

1. Які організаційно-економічні заходи слід впроваджувати для підвищення ефективності функціонування малих та середніх підприємств служби крові з урахуванням сучасних економічних викликів?

2. Як оптимізувати фінансові ресурси для забезпечення функціонування малих та середніх підприємств служби крові?

3. Як впровадження нових технологій і цифрових рішень може покращити організаційні аспекти та ефективність функціонування малих та середніх підприємств служби крові і зробити її більш адаптованими до потреб сьогодення викликаних війною?

Перелічені недоліки та зауваження не є принциповими та не впливають на якість отриманих дисертантом результатів та висновків, а також не нівелюють оригінальність та наукову значущість результатів дослідження, поданого на обговорення спеціалізованої вченої ради.

11. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційну роботу Хоменко Лілії Миколаївни на тему «Організаційно-економічні засади функціонування малих та середніх підприємств служби крові», яка виконана в Сумському державному університеті, можна кваліфікувати як повноцінне закінчене наукове дослідження, яке містить принципово нові підходи до управління малими та середніми підприємствами служби крові, формуванні системи заходів щодо зростання ефективності їх функціонування, в тому числі з акцентом на поглибленні маркетингової складової. За актуальністю визначеної проблеми та новизною отриманих результатів, обсягами, рівнем обґрунтувань та відповідності поставленим завданням дисертація Хоменко Лілії Миколаївни відповідає відповідним вимогам до рівня наукової кваліфікації здобувача.

Викладене вище дозволяє зробити висновок про те, що дисертація на тему «Організаційно-економічні засади функціонування малих та середніх підприємств служби крові» відповідає вимогам Постанови Кабінету міністрів України №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року, а авторка дисертаційного дослідження – Хоменко Лілія Миколаївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність».

РЕЦЕНЗЕНТКА:

докторка економічних наук, професорка,
завідувачка кафедри економіки,
підприємництва та бізнес-адміністрування
Сумського державного університету

Олександра КАРИНЦЕВА

